

UNIVERSITY OF COPENHAGEN

Rationaler på rejse

Fredelig sameksistens eller forandrende dynamikker

Juncker, Beth

Published in:

Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling

Publication date:

2016

Citation for published version (APA):

Juncker, B. (2016). Rationaler på rejse: Fredelig sameksistens eller forandrende dynamikker. *Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling*, 5(2), 67-72.

Rationaler på rejse

Fredelig sameksistens eller forandrende dynamikker?

Beth Juncker

Afdækningen af de skiftende kulturpolitiske rationaler, der fra midten af det 20. århundrede til i dag har styret kulturpolitikken og de vekslende kulturpolitiske strategier er Dorte Skot-Hansens forskningsmæssige fortjeneste. Hun har modelgjort dem og dermed skabt et kritisk analytisk værktøj med både nordisk og internationalt gennemslagskraft. Hun har igen og igen understreget, at rationalerne er idealtypiske. Det ene afløser ikke det andet. De lever fredeligt ved siden af hinanden. 'Virkeligheden' bruger og blander dem. Her bliver modellerne - hvad enten de har kulturpolitik i byer, arkitektur, biblioteker eller æstetisk oplevelse og erfaring i centrum - også forførende farlige. Spørgsmålet er nemlig, om det er rigtigt.

Som en ramme om spørgsmålet og som udgangspunkt for en diskussion af udviklingen af de kulturpolitiske rationaler og deres indbyrdes dynamik inddrager artiklen teorier, der på helt andre forskningsfelter giver bud på, hvad der sker i overgangene fra et samfund, et videnskabeligt samfund, et informationssamfund, et mediasamfund til det næste. På det grundlag udfordrer den tanken om rationalernes fredelige sameksistens.

---

*Beth Juncker, professor
Det Informationsvidenskabelige Akademi, Københavns Universitet, cmn844@hum.ku.dk*

Introduktion

Historien gentager sig, men aldrig på helt samme måde. Siden midten af det 20. århundrede har Danmark bevæget sig fra modernitet til sen- eller postmodernitet (Lyotard 1979, Giddens 1990), fra et informationssamfund til et nyt (Finnemann, 2005). Vi har som borgere været udsat for medialisering (Hjarvad, 2008), påvirket af medier fra første til medier af tredje grad (Bruhn Jensen, 2015). I relation til børn er vi gået fra et børnekulturelt barndomsparadigme til fremkomsten af et nyt (Juncker, 2006). Kulturpolitisk fra et rationale til et andet, et tredje, et fjerde og et femte (Skot-Hansen, 2006, 2012). Hvad sker der i disse bevægelser? Former de sig som brud med det gamle? Som transformation af det? Som mord på det eller forsoning med det? Det er forskningsspørgsmål. De har rødder i Antikken. Teorier, begreber og svar har vekslet alt efter hvilket forskningsfelt, der stillede dem. Hegel gav et bud, der greb om sig. Gengivet i populær kortform udviklede han teorien om kamp og forsoning (Hegel, 1807). Vi starter med en dominerende antagelse (tese). Der udvikler sig modsatrettede, kritiske antagelser (antitese). Kampen ender i en forsoning (syntese), som dermed får status af ny dominerende tese. Og så kan det hele starte forfra igen: tese, antitese, syntese. Selv så Hegel modellen i et individuelt perspektiv, hvor antitesefasen dækker over selvrefleksion. I litteratur- og kunsthistorier er den udpræget blevet brugt som en kulturel udviklingsmodel. Ligeegyldigt om den ses i et individuelt eller et kollektivt periodisk perspektiv er det udfordrende punkt forsoningsfasen, syntesen. Hvad sker

der i den? Hvem forsoner sig med hvem og med hvilke konsekvenser?

Kulturpolitiske rationaler

Når jeg genstiller disse klassiske spørgsmål, skyldes det Dorte Skot-Hansen og hendes kulturpolitiske rationaler: studiet af og modelle(er)n(e) for de skiftende grundlæggende forståelser, der har styret dansk kulturpolitik, kulturstrategier og kulturformidling nationalt og lokalt i det 20. og starten af det 21. århundrede. I artiklen Kultur til tiden - Strategier i den lokale kulturpolitik (Skot-Hansen, 1999) lægger hun ud med tre rationaler, der har præget anden halvdel af det 20. århundrede:

"Kulturpolitikens legitimering er skiftet fra et *humanistisk rationale*, baseret på ideologiske/idealistiske argumenter, over et mere politiserende *sociologisk rationale* hen i mod et *instrumentelt rationale* med vægt på økonomiske argumenter. Om man kan tale om et egentligt paradigmeskift på det kulturpolitiske område, kan diskuteres, men det er tydeligt stort set de samme hovedtendenser, der har præget de vesteuropæiske landes kulturprogrammer i efterkrigstiden". (Skot-Hansen, 1999)

Artiklen er et indlæg i diskussionerne om det tredje, det instrumentelle, rationale, som nogle af hendes kulturpolitiske forskerkolleger til deres ærgrelse så overlejlighed de to andre med et kulturpolitisk paradigmeskift til følge. Skot-Hansen var ikke enig.

"På den ene side findes en drøm om at vende tilbage til enhedskulturens rene kulturform, hvor man ud fra et humanistisk rationale kan legitimere støtten til en på forhånd defineret kvalitetskultur. (...) På den anden side finder man en mere kommunitaristisk inspireret debat om nærhed, fællesskab og fælles værdier, der tager udgangspunkt i det sociologiske rationale (...) Problemet med begge disse strategier er, at de hver på deres måde drømmer om at sætte uret tilbage, hvad enten det er til en moderne eller før-moderne tilstand." (Skot-Hansen, 1999)

Skot-Hansen selv ser ikke tilbage. Hun peger på, at der er brug for en helt ny fremadrettet kulturpolitisk vision, "som både medtænker informationssamfundets globalisering af informationer og industrialisering af oplevelser, og som samtidig tager højde for det behov for autenticitet og selvrealisering, der

opstår som en modvægt mod det konstante flow af simulationer og events". (Skot-Hansen, 1999)

Den vision har hun arbejdet på at konkretisere lige siden. I den proces er de 3 oprindelige rationaler blevet til 5 og den forståelse af dem, der så de to første som genuine kulturpolitiske rationaler med rødder i oplysningsprojektet og det instrumentelle som en markedsstyret snylter, der misbrugte kunst og kultur til andre mål, har skiftet karakter. I rapporten fra Eurocult21 (2005) bidrager hun med kapitel 4: *Why Urban Cultural Policies?* Det beskriver den nye rationalemodel, hun udviklede som en samarbejdsplatform for Eurocultudvalget: "The four E's - a model for the Analysis of Rationales in Urban Cultural Policy". De fire E'er står for Enlightenment (det humanistiske rationale), Empowerment (det sociologiske), Economic Impact (det instrumentelle) og Entertainment. Det sidste er nyt og både udfordrende og epokegørende. Selvom overskriften for oplysningsprojektets kulturpolitik har været at 'gavne og fornøje' har 'underholdning' eller ren underholdning, som det er blevet kaldt, siden 1960'erne stået som et markedsstyret fænomen, kulturpolitikken afgrænsede sig fra. Nu rykker underholdningen op som et selvstændigt rationale og med det skifter hendes forståelse af alle tidligere rationaler karakter - også det humanistiske og det sociologiske er instrumentelle:

"Basically, all four rationales presented here are instrumental - i.e. they serve as means rather than goals in themselves - including the Enlightenment rationale with its emphasis on education as the route towards the enlightened democracy". (Skot-Hansen, 2005)

Ingen af de fire rationaler har kunst og kulturs selvstændige nytte som mål. Hvad enten rationalet hedder oplysning, social forandring, økonomisk vækst eller underholdning sættes kunst og kultur i anden tjeneste end sin egen. Den kulturelle sektor har tilsyneladende ingen selvstændig nytte. Den - og den kulturpolitik, der støtter den - finder de uddannelses- og dannelsesmæssige, sociale og økonomiske værdier, den skal bidrage til, uden for sektoren selv.

Visionen - det femte rationale. Kultursektorens helt eget

Det byder Skot-Hansen imod. Hendes vision bliver derfor: "to locate the Archimedean point, or in other

words, to define a rationale, which is superior to the other rationales" (Skot-Hansen, 2005). Hendes bud bliver, inspireret af den amerikanske professor Joli Jensen og hendes arbejde for at udvikle en ekspres-siv logik som modstykke til den instrumentelle, det 5. E: Experience. Kultursektorens helt eget rationale. Argumenterne for det lyder sådan:

"Using an expressive logic and basing cultural policy on the rationale of Experience we can broaden the field of cultural policy from the traditional high arts to a whole world of aesthetic experiences including the self-expression of amateurs, social and ethnic groups and local communities. And we can include the products of creative industries as well as the results of partnerships between arts and business. The main objective will be whether these activities fulfil the need for meaningful aesthetic experience for all groups and lifestyles of the city, not only the privileged". (Skot-Hansen, 2005)

Dette sidste overgribende rationale, der sætter æstetisk oplevelse og erfaring i centrum, har hun udviklet og præciseret i artikler og bøger efter 2005 - Biblioteket i kulturpolitikken - mellem instrumentel og ekspres-siv logik (2006), *Byen som scene - kultur- og byplanlægning i oplevelsessamfundet* (2007, 2014), *Museerne i den danske oplevelsesøkonomi - når oplysning bliver til oplevelse* (2008), *Biblioteket i byudviklingen* (2011), *The Four Spaces - a new model for the public Library* (2012). De to sidste sammen med Henrik Jochumsen og Casper Hvenegaard Rasmussen. Overalt har det femte rationale været en drivkraft.

Rationalernes indre dynamik?

En kontinuerlig forskningsindsats med både nordisk og international gennemslagskraft. Modellerne, bygget over de skiftende kulturpolitiske rationaler, har været anvendt som analytisk værktøj på universitetsuddannelser over hele Norden. De er enkle, klare og har forførende stikord: her hersker kulturformidleren, her graver animatoren, her navigerer kaospiloten, her lyser flagskibene. Studerende på tværs af Norden har taget dem til sig. Jeg vil tro en række vejledere ligesom jeg har oplevet følgende i denne sammenhæng fiktivt beskrive scenarie:

"Studerende: Så vil jeg bruge Dorte Skot-Hansens teori om de kulturpolitiske rationaler som grundlag for ...

Vejleder: Det er ikke en teori.

Studerende: Er det ikke en teori?

Vejleder: Nej, den er empirisk underbygget.

Studerende: Er den empirisk underbygget?

Vejleder: Ja, hun har gjort sig den ulempe at gennemstudere kulturpolitikken i politiske dokumenter, strategier og i praktisk formidling nationalt, lokalt og internationalt. Så har hun med baggrund i sine studier og sin empiri, kunnet udskille rationalerne og ende med at modelgøre dem som et analytisk værktøj.

Studerende: Kan jeg så ikke bruge dem?

Vejleder: Det kan du rigtig nok, bare ikke som teori. Modellen er et gedigent kritisk analytisk værktøj, hvis du altså bruger den sådan. Hvis du blot genfinder og dermed bekræfter rationalerne, ja så bidrager du til Dorte Skot-Hansens empiriske evidens, men ikke til så meget andet.

Studerende: Kan jeg bruge dem kritisk...

Vejleder: Absolut!"

Som vejleder kunne jeg have tilføjet: hvis du spørger til dynamikkerne i modelle(r)n(e) og mellem rationalerne: hvad sker der med det første rationale, når det andet melder sig på banen og hvad sker der med de to første, når det tredje viser sig og det fjerde og det femte, så ville du have chancen for at banke dansk kulturpolitisk forsknings First Lady i Ludo og sende hende tilbage til start igen: ny teoridannelse!

Det var jo principielt her, hun startede. Med en teori om, at dansk kulturpolitik, kulturstrategier og kulturformidling har været styret af nogle bagvedliggende grundlæggende forståelser. Den bragte hende til Holstebro og omegn og ind og ud af praktisk talt alt, hvad der har rørt sig i kulturpolitik og i kulturel praksis. Den betød, at hun i sin såkaldte fritid har lagt øjne, ører, krop og røv til det meste, der har udspillet sig på danske kunstneriske musik-, performance- og udstillingsscener. Hun har kastet det hele ind på bib-

lioteker, arkitektur, på byer som scener, på museer i oplevelsesøkonomi i Danmark, Norden, Paris og verden. Hun har endog tilladt sig at betræde 'mine' scener, torve og processer - dem for børn og unge. Før titlen 'omnivore' - altæderen (Peterson og Kern, 1996), der går på tværs af det fine og det folkelige - blev til, inkarnerede Dorte Skot-Hansen den. Hun er absolut til det 'fine og elitære', men hun er heldigvis igen og igen til fals for det populære. Grinet, gråden, dansen, diskussionen, følsomheden, protesten, der giver mening, betydning og glæde i et hverdagsliv, som ikke altid har den intellektuelle refleksion som en grundværdi. Hun har oplevet meget, over- og gennemskuet det meste, men - heldigvis har hun nogle 'blinde pletter', som giver kolleger en chance for at give hende en chance og studerende en mulighed for at give hende baghjul. Jeg har læst det hos hende selv, jeg har hørt det gengivet - som et andet Habermas' ekko: Rationalerne er idealtypiske. Det ene afløser ikke det andet. De lever fredeligt ved siden af sig selv og hinanden. 'Virkeligheden' bruger og blander dem. Her bliver modellerne - hvad enten de har kulturpolitik i byer, arkitektur, biblioteker eller æstetisk oplevelse og erfaring i centrum - også forførende farlige. Spørgsmålet er nemlig, om det er rigtigt. Inddrager vi teorier, der på andre forskningsfelter giver bud på, hvad der sker i overgangene fra et samfund, et videnskabeligt samfund, et informationsamfund, et mediasamfund til det næste, udfordrer de tanken om rationalernes fredelige sameksistens.

Paradigmer og paradigmeskift

I 1962 udgav den amerikanske fysiker og videnskabsfilosof Thomas S. Kuhn bogen "The Structure of Scientific Revolutions". *Videnskabens revolutioner* handler om moderne (natur)videnskabelige samfund. Hvad konstituerer dem? Hvad driver deres forskning frem? Hvordan udvikler de ny viden? Det er Kuhns udgangspunkt, at videnskabshistorien har arbejdet med et akkumulerende videnssyn. Den har vægtet linjer, forbindelser og sammenhænge og dermed usynliggjort både de brud, der var forudsætningen for moderne videnskabs fremvækst, og de brud, den siden har udviklet sig igennem. Videnskabshistorien er i Kuhns fremstilling en langt mere kompleks proces. Teorien om disse brud, de videnskabelige revolutioner, er det centrale i hans tænkning. I den tænkning spiller begrebet om videnskabelige paradigmer en hovedrolle.

"Paradigmer opnår deres status, fordi de har mere held end deres konkurrenter til at løse nogle få af de problemer, som fagfolkene nu betragter som påtrængende". (Kuhn, 1962/1973)

Udviklingen af paradigmer bliver konstituerende for de moderne videnskabelige samfund. Paradigmet samler de forskere, der tilslutter sig det. Det bliver styrende for de problemer, der anses for centrale, og dermed for de typer af forskning, der sættes i gang under det. Så længe paradigmet hersker uanfægtet, taler Kuhn om normalvidenskab. Det centrale spørgsmål bliver så, hvordan paradigmet styret forskning overhovedet kan udvikle sig, så længe der er udbredt konsensus om paradigmet inden for det videnskabelige samfund. Det er her teorien om *videnskabelige revolutioner* og *paradigmeskift* træder ind. Når der inden for normalvidenskab igen og igen konstateres tendenser og registreres iagttagelser (anomalier, paradokser), som videnskabsparadigmet hverken kan placere eller forklare, kommer det i krise. Med begyndende bud på nye forståelses- og forklaringsformer er et nyt videnskabeligt paradigme muligvis under udvikling. Når det er så overbevisende, at det kan samle forskere under sig og afstikke nye retningslinjer for forskning og undersøgelser, har et paradigmeskift fundet sted.

Forsvinder det gamle paradigme så? Lever det videre? Omformes det af det nye? er der blevet spurgt. Naturvidenskabsfolk har været mest kritiske. Humanister mest begejstrede. Det sidste undrer ikke Kuhn selv:

"I den udstrækning bogen skildrer den videnskabelige udvikling som en række af traditionsbundne perioder, som er adskilt ved ikke-kumulative brud, har dens teser utvivlsomt vide anvendelsesmuligheder. Men det skulle de også have, for de er lånt fra andre områder. Historikere inden for litteratur, musik, kunst, politik og mange andre menneskelige aktiviteter har længe beskrevet deres emner på samme måde". (Kuhn, 1973)

Kulturpolitiske rationaler kan ikke sammenlignes med videnskabelige paradigmer. Rationalerne er resultatet fra et kulturpolitisk videnskabeligt samfund, som principielt ikke anfægter dem. De afdækker de forståelser af kunst og kultur og den samfundsmæssige betydning af samme, der har styret kulturpolitikken og dens visioner i det 20. og det 21. århundrede.

Alligevel kan sammenligningen mellem teorien om videnskabelige paradigmer og afdækningen af kulturpolitiske rationaler være interessant.

Når Skot-Hansen driller de kolleger, der ser det instrumentelle rationale fra 1990'erne som et paradigmeskift, som giver de to første baghjul, så er det fordi hendes blik og empiri ikke bekræfter et paradigmeskift. Hun genfinder stadig elementer af det humanistiske og det sociologiske. Men - når den teknologiske og mediemæssige udvikling radikalt har ændret de sociale, kommunikative vilkår og den formidlingsmæssige autoritet kulturinstitutioner havde, er det så stadig elementer af det klassiske humanistiske og det sociologiske rationale hun ser? Eller har kombinationen af ændrede vilkår og nye rationaler faktisk grebet ændrende ind i de gamle, så hverken dannelsen eller frigørelsen er helt det samme som før? Og kan det fjerde rationale, underholdning, som hun med modellens stikord ser dække over afslapning, leg, sjov, rekreation egentlig karakteriseres som instrumentelt?

Den amerikanske filosof Richard Shusterman har studeret begrebet 'underholdning' både i en etymologisk kontekst og et historisk perspektiv. Han understreger, at det centrale i konceptet er en dialektik mellem fokuseret opmærksomhed (to maintain oneself) og distraktion (to loose oneself) og konkluderer at:

"To sustain, refresh and even deepen concentration, one also needs to distract it; otherwise concentration fatigues itself and gets dulled through monotony". (Shustermann, 2003)

Er denne individuelle og i publikumssammenhænge kollektive dialektik mellem koncentration og distraktion, fordybelse og fortabelse ikke det centrale ved æstetiske oplevelser? Og er det ikke præcist herfra meningsskabende leg, sjov, oplevelser, kultursektorens selvstændige bidrag til vores erfaring og hverdagsliv, udspringer? Det er spørgsmål, Skot-Hansen ikke stiller. Nye rationaler kommer til, men i modelerne er det de samme stikord, der følger de gamle.

Udfordringer til rationaler

Thomas S. Kuhn fik klap og klø for sine paradigmeskift. Det fik den franske filosof Jean-Francois Lyotard også, da han i 1979 i rapporten om viden til

universiteternes råd under regeringen i Quebec La Condition Postmoderne konstaterede, at modernitetens videns- og identitetsskabende betingelser og historier var døde. Det moderne var forbi. Vi var - og havde siden 1950'erne været på vej ind - i et postindustrielt samfund og en postmoderne kultur, der gav helt nye vilkår for videns- og identitetsskabelse. Det var vi, indtil den engelske sociolog Anthony Giddens i 1990 i "The Consequences of Modernity" og i 1991 i "Modernity and Self-identity" genindførte moderniteten som en radikaliseret sen-modernitet. Udfordringen fra Lyotard var paradigmeskift og krav om nytænkning. Beroligelsen fra Giddens lød på endnu ubrudt tradition og gentænkning.

Et af de videnskabelige samfund, som har givet klarere bud på, hvad der sker i overgange/udviklinger er det medievidenskabelige. I *Internettet i mediehistorisk perspektiv* (Finnemann, 2005) understreger Niels Ole Finnemann, at alle samfund er og har været mediesamfund med forskelligt sammensatte mediematricer. Overgangen fra et informationssamfund til det næste indebærer ikke, at de 'gamle' medier forsvinder. Men - der sker en re-funktionalisering. I *"En verden af medier"* (Hjarvad 2008) fremsætter Stig Hjarvad sin teori om samfundets medialisering "den proces, hvor samfundet i stigende grad underlægges eller bliver afhængigt af medierne og deres logik". Processen kendetegnes ved en dobbelt bevægelse, hvor medierne dels integreres i andre samfundsinstitutioners virke dels selvstændiggør sig som en samfundsinstitution. Han understreger det samme som Finnemann, at medieudviklingen ikke afskaffer, men griber ændrende ind både i eksisterende institutioner og i tidligere logikker. Det samme gør Klaus Bruhn Jensen med bogen *Medier og Samfund* (2013, 2015) og introduktionen til medier af tre grader: "Indtil videre kan man konstatere, at de tre grader af medier genbruger hinanden, ikke som en envejs-proces, hvor nyt fortrænger gammelt, men i et samspil, hvor nye medier bl.a. videreudvikler forlæg fra gamle medier". I mit eget arbejde med de grundlæggende forståelser, der fra det 20. til det 21. århundrede har styret relationerne mellem børnekultur og børns kultur, kunne jeg konstatere, at det kulturelle paradigme med sit blik for børn som beings og for det æstetiskes betydning i deres kultur, der blev synligt i de sidste årtier af det 20. århundrede, ikke nedlagde det pædagogiske udviklingsparadigme med dets blik på børn som becomings og dets vægt på opdragelse og uddannelse. Men det ændrede det radikalt!

En konkluderende opfordring

På denne baggrund kunne man ende med at spørge: har de kulturpolitiske rationaler en særstatus, der indebærer, at de i modsætning til så meget andet, hverken lader sig bevæge, ændre eller re-funktionalisere? Eller kunne man forære Dorte Skot-Hansen en teori om, at de anderledes teknologiske, mediemæssige og kulturelle vilkår faktisk har grebet ændrende ind i de gamle rationaler og re-funktionaliseret deres dannelses-, frigørelses-, økonomiske, oplevelses- og erfaringsmæssige potentialer? Og at de dermed ikke er helt så genkendelige mere. Det er en teori. Den skal blot empirisk underbygges og modelgøres. Der er ingen grund til at gå af, Dorte Skot-Hansen. Der er nok at tage fat på!

Referencer

- Bruhn Jensen, K (2013, 2015). *Medier og Samfund*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Finnemann, NO (2005). *Internettet i mediehistorisk perspektiv*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Giddens, A (1990/2013). *The Consequences of Modernity*. Polity Press; Stanford University Press.
- Giddens, A (1991). *Modernity and Self-identity*. Stanford: Stanford University Press.
- Hegel (1807). *Phänomenologie des Geistes*. Bamberg/ Würzburg: Verlag Joseph Anton Goebhardt.
- Hjarvard, S (2008). *En verden af medier*. København: Samfundslitteratur.
- Juncker, B (2006). *Om processen*. København: Tiderne skifter.
- Kuhn TS (1962, 1973). *Videnskabens revolutioner*. Odense. Fremad.
- Lyotard, JF (1979). *La Condition Postmoderne*. Paris: Editions de Minuit.
- Peterson, R & Kern, R (1996). Changing Highbrow Taste: From Snob to Omnivore. In: *American Sociological Review*, Vol. 61, No. 5.
- Skot-Hansen, D (1999). Kultur til tiden - Strategier i den lokale kulturpolitik. I: *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift* nr. 1, s. 7-27.
- Skot-Hansen, D (2005). Why Urban Cultural Policies? In: Anderson, Jill (ed.): *Eurocult21 - Integrated Report*. Helsinki: Lasipalatsi Media Centre, s. 31-39.
- Skot-Hansen, D (2006). Biblioteket i kulturpolitikken - mellem instrumentel og ekspressiv logik. In: L. Emerek, C. Hvenegaard Rasmussen & D. Skot-Hansen (red.), *Folkebiblioteket som forvandlingsrum*. Copenhagen: Danmarks Biblioteksforening & Danmarks Biblioteksskole, s. 25-40.
- Skot-Hansen, D (2007, 2014). *Byen som scene - kultur- og byplanlægning i oplevelsessamfundet*. København: Bibliotekarforbundet.
- Skot-Hansen, D (2008). *Museerne i den danske oplevelsesøkonomi - når oplysning bliver til oplevelse*. København: Samfundslitteratur.
- Skot-Hansen, D, Jochumsen, H & Hvenegaard Rasmussen, C (2011). *Biblioteket i byudviklingen - oplevelse, kreativitet og innovation*. København: Danmarks Biblioteksforening.
- Skot-Hansen, D, Jochumsen, H & Hvenegaard Rasmussen, C (2012). The four spaces - a new model for the public Library. *New Library World*, vol. 113, no 11/12, s. 586-597.
- Shustermann, R (2003): Entertainment - a Question for Aesthetics. In: *British Journal of Aesthetics*, vol. 43, no. 5, s. 289-307.